

"פיקוח נפש"

מאת הרב מ' להמן

(מתוך רשימת יצירות ספרות למגזר החרדי)

יחידות הוראה בספרות לכיתות ז'-ח'

כתבה: ד"ר חנה שפירא

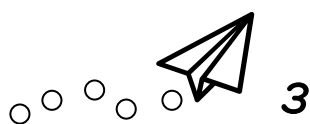

קראו העירו והוסיפו:

דליה הלוי-דרזנר, מפמ"ר עברית בקדם יסודי וביסודי, המזכירות הפדגוגית.
תרצה יהודה, המפקחת על הוראת העברית במחוז החרדי
פנינה חוברי, עליזה יגן, מדריכות המחוז החרדי
ד"ר יעל שגב, ד"ר סיגל חסון, יאירה אסרף-דרומי, מדריכות המזכירות הפדגוגית
עריכה לשונית: דליה לאופר
עיצוב גרפי: חן רביניאן

תוכן עניינים

4	רכיבים בהוראה של יצירת ספרות
6	מבוא
8	מהלך ההוראה
14	נספחים

רכיבים בהוראה של יצירת ספרות

להלן מוצעים רכיבים שחשוב לכלול במהלך הוראה של יצירת ספרות כדי לשמור על ייחודיותו של עולם השיח הספרותי, לצד קידום מטרות ההוראה בתחום הספרות ובתחום השפה.

אפשר לבנות את מערך ההוראה סביב מרכיבים אלה באופן ליניארי, שלב אחר שלב, ואפשר לכרוך אותם זה בזה – כל זאת בהתאם לאופי היצירה ולמורכבותה ובהתאם לשיקולי הדעת הדידקטיים של המורים.

הכנה לקריאה

שלב ההכנה לקריאה נועד לחבר חיבור ראשוני בין התלמידים לבין היצירה, מעין שער המזמין אותם להיכנס פנימה: לקרוא, ליהנות וללמוד. תפקידו לעורר את סקרנותם של התלמידים ואת רצונם להכיר את היצירה ולהכשיר את הלבבות להבנת מסריה. אפשר שההכנה למפגש עם היצירה תתבסס על ידע קודם של התלמידים ועל היכרותם עם הנושא, ואפשר שתתמקד בחיבור אישי-רגשי של הקוראים למה שהשיר או הסיפור מביאים עמם.

כדאי שההכנה ליצירה תעורר שאלות ותיצור הפתעה, תתחבר להקשר רלוונטי או תעמיד את הרקע הרחב הדרוש להבנה. ביצירה שבה מילים מרכזיות הן "מילים קשות" תידרש לעתים הכנה לשונית. אפשר להקדים ולפרש מילים אלה לפני הקריאה כדי שהתלמידים יוכלו להבין את היצירה ברובד הגלוי כבר בקריאה הראשונה.

מורים יכולים לבחור לא להתחיל את תהליך ההוראה של יצירה בהכנה מוקדמת, אלא להביאה ישירות בפני התלמידים. מפגש ראשוני עם היצירה – יש דרכים שונות לפגוש את היצירה בכיתה, בהן קריאה של המורה, האזנה לקריאה במדיה או קריאה דמומה. אפשר לקרוא את היצירה בשלמותה, או לחשוף אותה בפני התלמידים בהדרגה. גם אם בשלב זה הציעה המורה לתלמידים לקרוא את היצירה בקריאה דמומה, חשוב לזמן להם בהמשך האזנה לקריאה בקול של קורא מיומן.

"הקריאה הקולית של יצירות ספרות היא דרך להעביר חוויה אסתטית ורגשית ולבטא פרשנות לטקסט. ההקראה בקול מאפשרת למורה המקריא להשתמש באמצעים שאינם לשוניים, כמו תנועות גוף, הבעות פנים, ובאמצעים המעניקים מוזיקליות ליצירה, כמו הטעמה, הנגנה, כדי לבטא את מרכזיותם של הקצב והמצלול ובכך לאפשר למאזין להבין משמעויות שונות"¹

הזמנה לתגובה אישית

הזמנה לתגובה אישית – במפגש הראשוני עם טקסט ספרותי מומלץ לשוחח על חוויות אישיות ועל רגשות שניעורו בתלמידים בעקבות הקריאה. חשוב להזמין את התלמידים לשתף את חבריהם או את מליאת הכיתה בחוויותם האישיות גם בהמשך, לאורך כל תהליך ההוראה. דרך זו נועדה לטפח בתלמידים גישה ייחודית לקריאת ספרות יפה, גישה המעודדת חיבור אישי לצד שיתוף ושיח ספרותי.²

¹ תכנית הלימודים, עמוד 75.
² להרחבה, קראו עמ' 60-70 בתכנית הלימודים

הבנת היצירה

הבנת היצירה תוך התייחסות לרובד הגלוי, לרובד הסמוי ולפרשנות - במהלך ההוראה תהיה התייחסות לרובד הגלוי של היצירה, לרובד הסמוי וכן לפרשנות ביקורתית של היצירה. תפקיד המורה הוא לאפשר לתלמידים "לגלות" בכוחות עצמם רבדים שונים ביצירה, ובמקביל לחשוף בפניהם את שלא גילו בעצמם.

אחד המאפיינים של עולם השיח הספרותי הוא כתיבה השוזרת יחד אמירה גלויה וסמויה, דברים ברורים חד משמעיים, ודברים אחרים - הנתונים לפרשנותם של הקוראים. כך אפוא, תהלוך הטקסט הספרותי עם התלמידים מחייב לעתים מעבר בין ממדי ההבנה השונים ושזירתם זה בזה - בהתאם לנושאים ולרעיונות העולים מן היצירה. לעתים כדאי לעסוק בכל אחד מהרבדים בנפרד ולעתים אין צורך להפריד ביניהם בעת ההוראה. לדוגמה: בעת העיסוק בנושא מסוים העולה מהיצירה - כגון התנהגותו של אחד הגיבורים במהלך אירוע מסוים - אפשר לעסוק בנושא ברובד הגלוי, להעמיק את הבנתו ברובד הסמוי ואף להרחיב את הרעיונות אגב ניתוח פרשני שיש לו תימוכין בטקסט ואגב חיפוש ההשתמעות האישית בעקבות הקריאה.

הזמנה לביטוי אישי בעקבות היצירה

כדי לפתח הבנה ספרותית ולהעמיק את המשמעות האישית, חשוב לאפשר לתלמידים לבטא את העיבוד הרגשי והקוגניטיבי שלהם בעקבות הלמידה. יש מגוון רחב של דרכים שמזמנות ביטוי כזה: דיון, כתיבה, קריאת יצירה נוספת, מבע אמנותי, או כל דרך ביטוי אחרת המתאימה לתלמידים ולמורה. חשוב לזכור שככל סוג של אמנות, גם ספרות יוצרת אצל כל קורא השתמעויות שונות. יש אפוא לאפשר לכל תלמיד ותלמידה את החיבור האישי והפרטי שיסייע להם לפתח גם את הזהות העצמית "בקהיליית הקוראים, שבה כל קורא מתבקש לנמק ולבסס את פרשנותו, באות לידי ביטוי המשמעויות השונות שניתן להפיק מטקסט אחד".³ יחד עם זאת, על המורה לפקוח עין ולזהות מתוך התגובות האישיות של התלמידים את אלה אשר חושפות אדישות כלפי סבל של הזולת או מאידך חושפות רגישות המחייבת תשומת לב מיוחדת.

³ ת"ל עמ' 56.

מבוא

ז'אנר הסיפור הקצר

הסיפור הקצר הינו תת ז'אנר של הסיפורת. מקובל לראותו כיצירה עלילתית ובה דמות מרכזית או מספר דמויות המופיעות על פני יצירה לא ארוכה.

קיצור הטקסט מחייב את הסופר לכתוב באופן תמציתי וממוקד. התפתחות העלילה היא חד גונית ואין סטיות לעלילות משנה. תיאורי טבע כמעט אינם מופיעים בסיפור הקצר, אלא אם כן הם בעלי חשיבות להבנת האווירה או הדמויות בסיפור.

מאפייני הסיפור הקצר: עלילה קצרה וממוקדת בתיאור השתלשלות אירועים הקשורים לדמות אחת (או לדמויות מספר), במבנה ידוע של התחלה, אמצע, שיא וסוף.

הסיפור בנוי במבנה הקלאסי של הסיפור הקצר, פירמידה ובראשה נקודת השיא. אלה השלבים במבנה:

האקספוזיציה: הפתיחה לסיפור הקצר, הכוללת: רקע קצר על זמן ועל מקומה של ההתרחשות של העלילה, הצגת הדמויות ומאפייניהן המרכזיים שיבואו לידי ביטוי בעלילה.

הסיבוך/הקונפליקט: השלב העלילתי שבו מופר המצב המאוזן ששרר לפני שהסתבכה העלילה. הקונפליקט יכול להיות חיצוני (בין הדמויות) או פנימי (קונפליקט המתרחש בנפשו של הגיבור), והוא יוצר מתח בסיפור.

המפנה: השלב שבו התנועה העלילתית משנה את כיוונה. המפנה יכול להתרחש לפני השיא או אחריו, ולעתים הוא השיא עצמו.

השיא: המקום שבו הסיבוך מגיע לשיאו או המקום "המותח" ביותר בעלילה.

ההתרה: שלב המציג את פתרון הבעיה העלילתית שהעמיד הסיבוך.

הסיום: סוף היצירה וההתרחשות. אפשר להבחין באופני סיום שונים:

- ✓ **סיום פתוח:** שאינו מוסר את המידע על גורל הדמויות ועל פתרון בעיותיהן.
- ✓ **סיום סגור:** המוסר את כל המידע על גורל הדמויות ושל פתרון בעיותיהן.

תקציר הסיפור "פיקוח נפש"

בראשית הסיפור אנו מתוודעים לרב קהילה, רגע לפני צאתו לפגישה חשובה עם ראש הממשלה הגרמני, שעניינה הקהילה. לפתע מופיע איש זר בביתו שמתעקש לשוחח עמו בדחיפות בעניין של פיקוח נפש.

הרב מעוניין לסייע, אולם הזר הולך סחור סחור ומעכב את הרב. לבסוף מציג הזר את שאלתו: בשבוע שעבר שימש סנדק לנכדו ופתאום הנכד נפטר. שאלתו לרב: האם לקבל סנדקאות לנכד נוסף שמחר עתיד להיכנס בבריתו של אברהם אבינו.

הרב עונה בחופזה שהפעם עליו לסרב להיות סנדק. הזר מעכבו ושואל באיזה שם לקרוא לנכד. הרב שיורד בריצה במדרגות ביתו רוצה להיפטר ממנו וקורא לו תוך כדי ריצה: "רוצה אתה בשם? בנימין, גבריאל, אריה, זאב, צבי וכיוצא ב". הרב ושני מלוויו מחמיצים את הרכבת שעתידה הייתה להובילם לפגישה.

מאוחר יותר הם נוסעים לראש הממשלה ולמרות שאיחרו לפגישה הם מתקבלים אצלו בידדות. בין לבין נודע למשלחת שהחמצת הרכבת פעלה לטובתם, שכן היא הייתה מעורבת בתאונת דרכים קטלנית.

הרב מודה לקב"ה שהצילו ומבין שהזר היה שלוחו של מקום.

כעבור שנה מוזמן הרב לערוך חופה בקהילה קטנה. שם הוא פוגש את הזר (המכונה "הזקן שלי") שמספר לכולם שהרב הציל את חיי נכדו וכן ששמו של הנכד הוא: בנימין, גבריאל, אריה, זאב, צבי...

"פיקוח נפש" כפול נעשה – של התינוק ושל הרב וחבריו.

על הסופר

הרב ד"ר מאיר להמן (1831-1890) היה רב אורתודוקסי גרמני, פובליציסט וסופר נוער. מפעל חייו של להמן היה כתיבת סיפורים לנוער, שבהם ראה "צורך שעה" להצלת הדור הצעיר מרוחה של תנועת ההשכלה. חלק מסיפורים אלה היו ביוגרפיות על אישים ידועים בתולדות עם ישראל: רבי עקיבא, בוסתנאי בן חנינאי, השר מקוצי, מהר"ם מרוטנבורג, רבי יוסף בן גרשון מרוסיהיים, הרב יששכר ברנד להמן ועוד, ורובם היו סיפורים עלילתיים השזורים בוויכוחים אודות שמירת מצוות, אמונה, פתיחת עסקים בשבת וכדומה.

ספריו של להמן תורגמו ליידיש החל משנות השבעים של המאה ה-19 ולעברית החל משנות החמישים של אותה מאה. מאז הם יצאו לאור במהדורות רבות.

מלבד הספרים לנוער, כתב הרב להמן גם ספרים תורניים: פירוש על מסכת אבות בשם "מאיר נתיב", ופירוש להגדה של פסח. כמו כן הוציא לאור את פירוש הר"ש סיריליאו, ממגורשי ספרד, על תלמוד ירושלמי סדר זרעים עם הערות.

מטרות ההוראה

מטרות חינוכיות-ערכיות

- ✓ הערכה לדמות הרב המכבד כל אדם וכן הפועל למען הקהילה.
- ✓ אמונה בהשגחה פרטית.

מטרות לימודיות

- ✓ זיהוי נושאים, רעיונות ומסרים גלויים וסמויים ביצירה
- ✓ הבנת קשרים בין אירועים שונים בעלילה
- ✓ אפיון הדמויות ביצירה
- ✓ זיהוי המאפיינים היוצרים את ההומור ביצירה
- ✓ קריאה והצגה בפני קהל
- ✓ העשרת אוצר מילים וביטויים.

מהלך ההוראה

הכנה לקריאה

בשלכ זה גם התלמידים
מעוניינים להמשיך לקרוא
ולהבין מהו עניין "פיקוח נפש"
שהזר מדבר עליו וכיצד ינהג
הרב.

דיון במושג "פיקוח נפש".

1. המורה תכתוב על הלוח את שם הסיפור "פיקוח נפש" ותנהל שיחה/דיון עם התלמידים על משמעות המושג "פיקוח נפש".
2. המורה תבקש מהתלמידים לתת דוגמאות למצבים של פיקוח נפש (מצבים שהם חוו או שחוו אחרים).

הבנת היצירה

מומלץ שהמורה תקרא
קריאה ראשונית בקול
כ"מודולינג" לתלמידים.

קריאה ראשונית

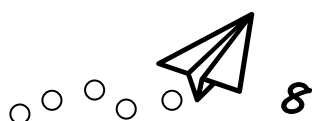
1. לאחר הקריאה הראשונית: לשאול את הילדים אם הם מכירים סיפורים דומים, האם הסיפור הצחיק אותם וכו'.

המחזת קטע הקריאה

מהלך ההוראה הזה
מעורר את התלמידים
להיות קוראים פעילים
המעורבים בסיפור
ולוקחים חלק בפרשנות.
השאלות שהם שואלים על
מה שלא מסופר – מכוונות
לפרשנות.

1. המחזה של השורות הראשונות של הסיפור החל מהמילים "משלחת מטעם קהילתי" עד "בקשתיו לשבת ולומר לי במה אוכל להציל חיי אדם". המורה תבחר מראש שלושה תלמידים שיציגו את המתרחש בתמונה הראשונה של הסיפור. אחד התלמידים יגלם את דמות הרב, השני את הזר והשלישי את אשתו של הרב. חשוב להכין את התלמידים להצגה. זו הזדמנות עבורם להתנסות בעמידה בפני קהל, לקרוא או לדבר באופן רהוט ומדויק, לפנות לנמענים באופן ברור ונעים. בחלק זה יש אפשרות לתלמידים להרחיב את הסיפור, להוסיף מדמיונם, להביא את עולמם האישי ולהתייחס גם למה שלא כתוב בסיפור.
2. לאחר הצפייה בהמחזה, תלמידי הכיתה יוזמנו לשאול את הדמויות שעל הבמה שאלות. לדוגמה, **שאלות לרב**: מה הרגשת כשהגיע אליך הזר בשעה דחוקה זו? מה חשבת שצריך לעשות? מדוע בכל זאת נשאתר לענות לו? **שאלות לזר**: הרגשת שהרב לחוץ לצאת ולנסוע? מה חשבת כשהרב אמר לך לקרוא לילד בכל כך הרבה שמות? **שאלות לרבנית**: מה הרגשת כאשר ראית שהזר מתעכב? הצטערת שהכנסת את הזר לשאול את הרב?

3.

לאחר מכן המורה מחזירה את התלמידים לסיפור ושואלת שאלות שיחדדו את ההבנה של הרעיונות המרכזיים בתוך הסיפור. שימו לב שבשאלות אלו התשובות צריכות להתבסס על הכתוב בסיפור או על מה שנרמז בו. המורה תשאל את הכיתה את השאלות הבאות:

- ✓ מהי הדילמה העומדת בפני הרב? (לסייע לזר או לנסוע לפגישה החשובה)
- ✓ בתחילת הסיפור נמסרים פרטי מידע המעידים על חשיבות הפגישה של הרב עם ראש הממשלה. מהם? (הפגישה היא עם אישיות רמת מעלה בעניין חשוב, המספר מציין שהוא מיהר להתארגן על מנת לא לאחר לפגישה: "בשעה שבע כבר סיימתי את התפילה... והתכוננתי ללכת..."). כיצד פרטים אלו מעצימים את הדילמה של הרב?
- ✓ מהי דרכו של המחבר למשוך את הקורא כך שיהיה מעוניין להמשיך בקריאה? (המחבר יוצר מתח ומעורר סקרנות - הקורא מעוניין לדעת כיצד נהג המספר - סייע לזר או המשיך בדרכו לראש הממשלה).

דיון בחלקי היצירה

1.

לבקש מהתלמידים לקרוא שנית את הסיפור בקריאה דמומה, לחלק את הסיפור לארבעה חלקים ולנסח כותרת לכל אחד מהחלקים.

חלק א' – מהפתיחה עד המילים "בקשתיו לשבת ולומר לי במה אוכל להציל חיי אדם" (הכותרת המוצעת: המפגש הראשוני בין הרב לאיש הזר);

חלק ב' – מהמילים "רבי" – שואל האיש" עד המילים "...ברגע זה אני שומע קול צפירה, גלגלי הרכבת כבר נעים, והיא עוברת לפני...". (הכותרת המוצעת: סיפורו של הזר גורמים לרב להחמיץ את הרכבת בדרכו לפגישה עם ראש הממשלה);

חלק ג' – מהמילים "עמדתי נדהם במקומי" עד "והעניין שלמענו בקשנו את הריאיון סוזר לפי רצוננו, על הצד היותר טוב" (הכותרת המוצעת: הרב והמשלחת ניצלו בזכות העיכוב, הפגישה עם ראש הממשלה צלחה);

חלק ד' – מהמילים "עברה שנה..." עד סוף הסיפור – כעבור שנה מפגש נוסף בין הרב לזר ("הזקן") (הכותרת המוצעת: הסיפור על הנכד שניצל ושמותיו המרובים).

הדיון בכל אחד מהחלקים מתבצע במליאה:

1.

חלק א' – חלק זה הוא ההיצג (אקספוזיציה)

המורה תשאל את התלמידים אילו פרטי מידע נמסרים לנו בחלק זה? (פרטי רקע – משלחת מהקהילה מתכוננת לקראת מפגש חשוב עם ראש הממשלה הגרמני).

היכרות ראשונית עם הדמויות – הרב, אשת הרב, האיש הזר.

מומלץ לחלק את הסיפור לארבעה חלקים ולדון בכל חלק בנפרד (ראו בהמשך).

המורה תשאל מה ידוע לנו על כל אחת מהדמויות?

הרב – עומד בראש משלחת מטעם הקהילה, קשוב לאיש הזר.

בדיון על דמותו של הרב יש לעמוד על תכונותיו הטובות:

1. פועל למען הקהילה

2. מכבד כל אדם

אשת הרב – מגוננת על הרב (היא איננה דמות מרכזית בסיפור ותפקידה משני);

האיש הזר – זקן על פי מראהו, מתעקש שהרב ישמע את דבריו (הופעתו בסיפור יוצרת את הסיבוך, הדילמה של הרב).

בנקודה זו אפשר לדון בדמות המספר:

מי מספר את הסיפור? (הרב). במונחים ספרותיים הוא מכונה **מספר גיבור**. הוא מספר את הסיפור בגוף ראשון. מהם יתרונותיו ומהם חסרונותיו של המספר הגיבור? (יתרונותיו – נוצרת קרבה בין המספר לקורא. חיסרון – הוא רואה את הדברים מנקודת ראותו בלבד ואינו יודע כול. למשל, אינו מבין שהזר הציל את חייו ואת חיי מלווייו בכך שעיצב אותם).

2. חלק ב' – חלק זה הוא לבו של הסיפור - בחלק זה מצוי ה"סיבוך" ומתפתחת העלילה

מהו הסיבוך?

ה"סיבוך" הוא הדילמה (או הקונפליקט הפנימי) של הגיבור (הרב) – אם להתעב ולהקשיב לזר או למהר לרכבת.

מהי החלטתו של הרב? (להקשיב לזר)

מדוע החליט כך למרות שידע שהוא מאחר לפגישה? (סבר שמדובר בפיקוח נפש ושעליו להציל את חייו).

מכאן ואילך מתפתחת העלילה.

המלצה למורה לקרוא שוב חלק זה ולבקש מהתלמידים לכתוב רשימה של נושאים שמעלה הזר בפני הרב (דרשתו של הרב, אשתו המנוחה של הזר, בתו ובניו, נסיעתו לאמריקה).

המורה תשאל את התלמידים מהן תוצאות מעשהו (פירוט דברים שלא מן העניין) של הזר? (הרב מתעב ומחמיץ את הרכבת).

וכן – כיצד המידע על החמצת הרכבת משפיע עלינו כקוראים? (אנו נמצאים במתח, סקרנים לדעת מה יהיו תוצאות העיכוב – האם תתקיים הפגישה עם ראש הממשלה או לא?).

חלק זה של הסיפור (חלק ב') נמצא השיא של העלילה.

בסיפור "פיקוח נפש" שני שיאים:

שיא אחד מצוי בקטע שבו מתאר הזר את הנסיבות שהביאו אותו אל הרב, את "פיקוח הנפש" שלשמו בא אליו לקבל עצה.

מה מסופר בקטע זה? (מותו של תינוק אחד בברית המילה ובקשת עצה שתמנע מותו של התינוק השני שנולד לבתו).

שיא שני מצוי בהמשך כאשר הרב מחמיץ את הרכבת.

בשלב זה מומלץ להפנות את תשומת לבם של התלמידים לכך שבסיפור "פיקוח נפש" קיימים למעשה שני סיפורים – סיפור חיצוני וסיפור פנימי.

מהו הסיפור החיצוני? (הרב ומלווי ממהרים לפגישה עם ראש הממשלה הגרמני. הפגישה מתקיימת באיחור ותוצאותיה טובות. מעבר לכך, נודע לרב ומלווי שבשל העיכוב ניצלו חייהם).

מהו הסיפור הפנימי? (סיפורו של הזר שמבקש עצה מהרב בשל החשש שנכדו ימות).

המורה תבקש מהתלמידים לחשוב **מהי הנקודה המשותפת לשני הסיפורים?** (כדאי להשאיר שאלה זו פתוחה בינתיים).

3. חלק ג' – בחלק זה מצוי הפתרון/ההתרה של הסיפור האחד

(הרב ומשלחתו מול ראש הממשלה)

כיצד פועל הרב לאחר שהחמיץ את הרכבת?

(מחליט לנסוע עם מלווי חברי המשלחת לראש הממשלה למרות העיכוב)

מהי התובנה שמתבררת לרב ולחברי המשלחת?

[שבשל העיכוב הם ניצלו מתאונת דרכים ("כל עכבה לטובה...")].

על פי הסיפור - מי היה אותו זר שעכב את הרב?

("שליח ההשגחה להצלנתו")

בנקודה זו יש להתייחס לעניין ההשגחה הפרטית.

ההתרה – העניין שלשמו הגיעו לראש הממשלה – סוזר על הצד היותר טוב.

הסיום הוא סיום סגור.

4. חלק ד' - חלק זה מתייחס לסיפור השני וכולל את סיומו (ואת ההתרה).

כעבור שנה מתרחשת פגישה נוספת בין הרב לבין הזר. הרב מוזמן לסדר קידושין בקהילה קטנה כאשר בראש הנאספים הוא פוגש את הזקן. (שימו לב לשינוי – בתחילת הסיפור היה כינויו בפי המספר (הרב) "הזר", בהמשך הסיפור הוא מכונה "הזקן" או "השיש", ובסוף "הזקן שלי").

הזקן מספר לכולם שהרב הציל את חיי נכדו (ההתרה). כן הוא מספר על שמותיו הרבים של הנכד. הסיום הוא סגור.

נחזור לשאלה שנשאלה קודם – מהי הנקודה המשותפת לשני הסיפורים? (שני הסיפורים נקשרים זה אל זה באמצעות "פיקוח נפש":

האחד – סיפורו של המספר – הרב - שנוסע לראש הממשלה וניצל מתאונת דרכים, השני – סיפורו של הזקן שנכדו השני ניצל. מתברר ש"פיקוח הנפש" בסיפור שלנו הוא כפול.

שימו לב! "פיקוח נפש" הוא סיפור "מתהפך" – מלכתחילה חשבנו שפיקוח הנפש קשור לרך הנולד, אולם לבסוף מסתבר שפיקוח הנפש התקיים כלפי הרב ושני חברי הקהילה שנשארו בחיים...

בנקודה זו מומלץ להתייחס לדיון הראשוני שנערך לפני הלימוד בו נידונה כותרת הסיפור "פיקוח נפש". יש להתייחס לכך שעל אף ההיבט הרציני והחמור שבמונח "פיקוח נפש", בסיפור עצמו קיימים אלמנטים הומוריסטיים רבים.

הרכיבים שיוצרים הומור בסיפור:

א. דמותו של הזר:

דמות טרחנית אולם גם מצחיקה. סוג של "נוזניק".

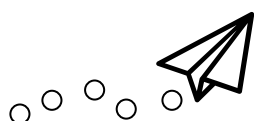
קיים פער בין הבהילות "לדבר באופן דחוף עם הרב" לבין ההליכה סחור סחור סביב העניין שלשמו בא אל הרב.

ב. הדיאלוגים בסיפור (בין הרב לאיש הזר):

רצונו של הזר לחזור על כל דרשתו של הרב, הדיון על אשתו המנוחה של הזר, ועוד.

ג. פערים בין עיקר לשולי/ בין חשוב לטפל וחדירה לפרטי פרטים בסיפורו של הזר, פער בין "פיקוח נפש" לבין בקשתו הנוספת של הזר בעניין קריאת שם לתינוק.

ד. אי-הבנה בעניין הצעתו של הרב לקריאת שם לתינוק לבין הביצוע בפועל (הענקת כלל השמות שהציע הרב לתינוק)

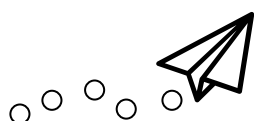

הזמנה לביטוי אישי בעקבות היצירה

הזמנה לביטוי יצירתי בעקבות היצירה

1. דוגמאות לאמרה "כל עכבה לטובה" – כתיבה יצירתית.
2. הצגת סצנות מתוך הסיפור – כישורים דרמטיים של התלמידים.
3. הזמנה לספר ו/או לכתוב סיפורים אישיים או משפחתיים של "השגחה פרטית".
4. כתיבה בעקבות הסיפור: כתיבה בעלת מאפיינים הומוריסטיים של מצבים משעשעים שבהם ייתקל התינוק בעל השמות המרובים (עלייה לתורה וכו').

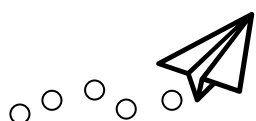
נספחים

מצגת מבנה הסיפור הקצר : [להורדה](#)

הגדרת סוגת הסיפור הקצר

◦ הסיפור הקצר הינו תת ז'אנר של הסיפורת, מקובל לראותו כיצירה עלילתית ובה דמות מרכזית או מספר דמויות המופיעות על פני יצירה לא ארוכה.

מאפייני הסיפור הקצר

✓ **אורכו** - הסיפור הקצר הינו יצירה ספרותית בעלת היקף מצומצם. קיצור הטקסט מחייב את הסופר לכתוב באופן תמציתי וממוקד, הצמצום בפרטים מוביל למתח. התפתחות העלילה היא חד גונית ואין סטיות לעלילות משנה. בגלל צמצום זה מובלט בסיפור הקצר בד"כ אחד המרכיבים שבו : דמות, עלילה או רקע , תוך דחיקת שאר המרכיבים ממעמדם.

מאפייני הסיפור הקצר

✓ **פרק הזמן** בסיפור הוא מאוד קצר - הסופר יתאר בסיפור שעות ספורות או ימים משמעותיים וידלג על תקופות פחות חשובות להבנת היצירה.

✓ **מספר הדמויות** יהיה מצומצם, בדרך כלל דמות ראשית אחת.

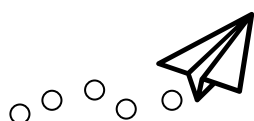
✓ **תיאורי טבע** כמעט **אינם מופיעים** בסיפור הקצר, אלא אם כן הם בעלי חשיבות להבנת האווירה או הדמויות בסיפור.

✓ **הניסוח** בסיפור הקצר הוא תמציתי ומרוכז. הלשון חסכונית ומרומזת ולכן יתכן שימוש רב בסמלים ובמוטיבים.

מאפייני הסיפור הקצר

◦ **היצג (אקספוזיציה):** להיצג חשיבות רבה בסיפור הקצר. זהו המידע הדרוש לקורא לשם הבנת תחילתו של הסיפור- הצגת הדמויות, הרקע, המניעים בפי המספר. ההיצג מניח יסודות לרעיונות שיתפתחו בהמשך היצירה .

◦ **בדרך כלל ההיצג יופיע בתחילת הסיפור.

רכיבי הסיפור הקצר

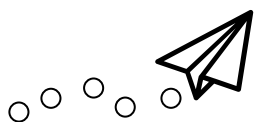
העלילה - הסיפור עצמו

העלילה מתחילה מיד לאתר האקספוזיציה והיא מורכבת ממס' אירועים, אפיזודות או סצנות שיש ביניהם רציפות כרונולוגית - זה אחר זה, או שיש ביניהם קשר סיבתי - אירוע אחד נובע מזה שלפניו.

רכיבי הסיפור הקצר

° ההסתבכות

ההסתבכות משמעה התנגשות מתוחה בין רצונות, גורלות וכיווני עלילה שונים. התנגשות שגורמת להפרת המצב המאוזן ששרר לפני כן. מה שהיה קודם מאוזן מגיע לחוסר מנוחה ולמתח, הנטענים מחדש בכל מהלך עלילתי נוסף ומחייבים את הפורקן העתיד לבוא על דרך ההתרה, (בכל מקום בו יש סיבוך / הסתבכות, מתבקשת התרה).

רכיבי הסיפור הקצר

◦ נקודת שיא

- מפנה פתאומי שחל בסיפור. המפנה מביא עמו בד"כ רגש של הפתעה, גם אם הוא צפוי, והוא שובר את תנועת העלילה. לעתים הוא מקרב את הסוף, מוליך להתרה על דרך הפתרון הטוב או הרע.

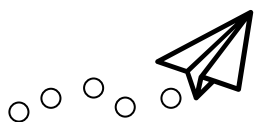
רכיבי הסיפור הקצר

◦ הפואנטה

בתחום העלילתי – הפואנטה מציינת מפנה פתאומי מאד ולעתים גם משעשע - (דומה לנקודת שיא) - דמות שנתגלתה עד כה בצורה מסוימת חושפת עצמה באורח שונה ולעתים מגוחך; מאורע בלתי צפוי משנה באורח פתאומי את מכלול היחסים הבין דמותיים ואת המצב הנתון בסיפור וגורם בשל כך להיפוך במצב ובמשמעותו (שבירת הציפיות). הפואנטה יכולה להופיע בכל מקום מנקודת השיא ועד לסוף הסיפור. היא יכולה להיות גם נקודת השיא הראשונה עצמה ואז יש רק פואנטה.

חשוב!

- לא בכל סיפור קצר יש פואנטה.

רכיבי הסיפור הקצר

° **ההתרה** מסמנת את החזרה של האיזון שהופר לתיקונו, ומסלילה את דרכה של הבעיה העלילתית שהעמיד הסיבוך לפיתרון- הפתרון יכול להיות טוב ויכול להיות רע.

שימו לב!

סיפור הבנוי בצורה מישורית ודל במעשים ובהתנגשויות אינו נזקק עפ"י רוב ומדרך הטבע לשום התרה, מכיוון שממילא לא נמצא בו כל סיבוך המחייב אותה.

אופני סיום שונים (לא ייחודי לסיפור הקצר)

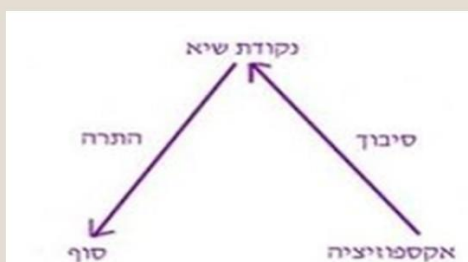
ניתן להבחין באופני סיום שונים:

סיום פתוח-אינו מוסר את המידע על גורל הדמויות ועל פיתרון בעיותיהם .

כל קורא יכול להשלים את הסיפור על פי דמיונו

סיום סגור-מוסר את כל המידע על גורל הדמויות ופתרון בעיותיהם.

מבנה הסיפור הקצר

מצגת הומור בספרות ילדים: [להורדה](#)

הומור בספרות ילדים

ד"ר יעל שגב

מבוסס על ספרה של פרופ' מירי ברוך "זאנרים בספרות ילדים", מפ"ט – עמל, 2001

• במושג "הומור" כפי שהוא מכונה היום, נכללים כל המצבים שאדם צוחק להם: הלצה, אירוניה, סאטירה וכו'.

• את ההומור בספרות הילדים ניתן לחלק לשני מצבים:

• 1. הומור של מצבים.

• 2. הומור מילולי.

הומור של מצבים

• הומור של מצבים יכול לסיטואציות הומוריסטיות:

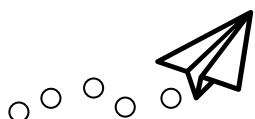
• 1. סיטואציה של פיזור ובלבול

• 2. הומור של "חבטות"

• 3. התחפשות

• 4. קטלוג קומי (חפצים שאינם שייכים זה לזה או שאינם שייכים לסיטואציה)

• 5. הומור של "כדור שלג" אחד נופל ומפיל את כולם.

הומור מידי והומור מצטבר

- הומור מידי הוא זה המפעיל את האלמנט הקומי במשפט הבודד, בסיטואציה הבודדת.
- הומור מצטבר מתגלה פתאום רק בסוף היצירה, כשהוא נבנה לכל אורכה.
- הומור מצטבר הוא מתוחכם וקשה בהרבה מן ההומור המידי. לכן, חלק מהיוצרים המייעדים את היצירות לילדים ולמבוגרים, משתמשים בהומור מצטבר ובהומור מידי בעת ובעונה אחת, מתוך הנחה שהילדים יבינו את ההומור המידי והמבוגרים יבינו את ההומור המצטבר.

הומור ורבלי

לשון המזמינה תגובות הומוריסטיות:

1. מילה או משפט בעל דו משמעות או בעל מסר כפול.
2. הגזמה, חזרתיות מוגזמת.
3. קונקרטיזציה וריאליזציה של מילים, דימויים ומטאפורות.
- לדוגמה: הביטוי "הזמן רץ" - ההבנה של הביטוי פשוטו כמשמעו הופכת את הסיטואציה לקומית.
4. קטלוג קומי: שימוש במילים הלקוחות מרבדים לשוניים שונים (גבוה מאוד ונמוך מאוד)
5. שיבושי מילים.